

**กรอบการวิเคราะห์การเมืองแบบกลุ่มผลประโยชน์:
พัฒนาการ ข้อถกเถียง และสถานภาพการศึกษาวิจัย
(Interest Group Political Framework of Analysis:
Development, Debate and Frontier of Research)**

รองศาสตราจารย์ ดร.ประภาส ปิ่นตบแต่ง*

Assoc. Prof. Dr. Prapart Pintobtang

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเสนอให้เห็นจุดเน้นสำคัญของการวิเคราะห์การเมืองแบบกลุ่มผลประโยชน์และกลุ่มผลักดัน พัฒนาการและข้อถกเถียง และสถานภาพด้านการศึกษาวิจัย โดยเฉพาะข้อสังเกตเกี่ยวประเด็นหรือหัวข้อการทำวิทยานิพนธ์ รวมทั้งข้อเสนอบางประการสำหรับการพัฒนากรอบการวิเคราะห์และประเด็นที่ควรศึกษาวิจัยในแง่มุมใหม่ๆ

ความสำคัญ: กลุ่มผลประโยชน์, กลุ่มผลักดัน, ขบวนการทางสังคม, ยุทธวิธีการเคลื่อนไหว, ผลสะท้อน

Abstract

This article aims to present the development, controversies, state of knowledge and focal points of the political analysis on interest group and pressure groups. This article provides some discussion on research topics as well as suggestions to develop analytical methods. and to new research topics.

Keywords: interest groups, pressure groups, social movements, tactic and strategy, Impacts

1.พัฒนาการกรอบการวิเคราะห์การเมืองแบบกลุ่มผลักดัน

กรอบการวิเคราะห์การเมืองแบบกลุ่มผลประโยชน์หรือกลุ่มผลักดันเป็นแนวทางการศึกษาสำคัญแนวทางหนึ่ง แนวคิดกลุ่มอธิบายว่าบทบาทหน้าที่และกิจกรรมทั้งหลายของกลุ่มภายในสังคมมี

* รองศาสตราจารย์ประจำภาควิชาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Assoc.Prof. Dr. Department of Government, Faculty of Political Science. Chulalongkorn University

Corresponding author, e-mail : prapart.p@gmail.com

ส่วนที่ทำให้เกิดการตกลงใจตัดสินใจทางการเมือง ทุกกลุ่มปรารถนาที่จะมีอำนาจทางการเมือง ดังนั้น การแข่งขันกันเพื่อแสวงหาอำนาจทางการเมืองจึงปรากฏขึ้นอยู่เสมอภายใต้ระบบการเมือง ซึ่งหากกลุ่มใดสามารถเข้าถึงอำนาจทางการเมืองก็จะส่งผลให้กลุ่มเข้ามามีบทบาทในกระบวนการกำหนดนโยบายสาธารณะของรัฐได้มากกว่ากลุ่มอื่นๆ โดยนักวิชาการได้อธิบายที่มาหรือสาเหตุที่ทำให้เกิดการการรวมตัวกันเป็นกลุ่มเกิดขึ้น การให้ความสำคัญกับกลุ่มผลประโยชน์ในการทำความเข้าใจกับการเมืองมีที่มาส่วนหนึ่งจากทฤษฎี “การเมืองเป็นเรื่องของกลุ่ม” (group theory of politics) อาร์เธอร์เบนท์ลีย์ (Arthur Bentley) เป็นผู้ริเริ่ม โดยเสนอว่า กิจกรรมกลุ่มเป็นลักษณะที่จำเป็นและหลีกเลี่ยงไม่ได้ของระบบการเมืองไม่ว่าระบบการเมืองใด (Bentley, 1908 อ้างใน พงศนิสาณ ชุมพล,ม.ร.ว., 2550) ดังนั้น ในแง่มุมการวิเคราะห์ดังกล่าวนี้ การศึกษาการเมืองจึงต้องไม่จำกัดอยู่แต่การวิเคราะห์การเมืองเชิงโครงสร้างและสถาบันทางการเมือง แต่จะต้องให้ความสำคัญกับกระบวนการของการที่กลุ่มพลังในสังคมการเมืองเข้าไปมีปฏิสัมพันธ์กับนโยบายหรือกติกาที่สถาบันทางการเมืองผลิตออกมา

นักคิดที่สำคัญของทฤษฎีกลุ่มผลประโยชน์อีกท่านหนึ่งคือ เดวิท ทรูแมน (David B. Truman) ได้เสนอตัวแบบ “เสถียรภาพ-ความระส่ำระสาย-การประท้วง” (stability-disruptive-protest) (อ้างใน พงศนิสาณชุมพล,ม.ร.ว., 2550) โดยมองถึงพื้นฐานของการเกิดกลุ่มว่า สังคมเป็นระบบที่อยู่ในสภาพดุลยภาพ (equilibrium) แต่บางครั้งดุลยภาพก็เสียไปเพราะนโยบายเปลี่ยนหรือมีการเปลี่ยนแปลงอื่นๆ ซึ่งส่งผลกระทบในทางลบต่อผลประโยชน์ของบางส่วนของสังคม ผู้คนในส่วนนั้นของสังคมจึง “ประท้วง” โดยก่อตัวเป็นกลุ่มผลประโยชน์และมีการกระทำทางการเมืองขึ้นมา ผู้คนมารวมกลุ่มเพราะเกิดสำนึกว่ามีผลประโยชน์ร่วมกันและเห็นความจำเป็นที่จะต้องอาศัยกลุ่มเป็นเครื่องมือในการกระทำการทางการเมืองเพื่อให้เกิดการปรับเปลี่ยนสถานการณ์ที่ไม่พึงปรารถนาดังกล่าว

สมมติฐานสำคัญของ เดวิท ทรูแมน ก็คือ การมองว่า ปัจเจกบุคคลรู้อยู่แล้วว่าผลประโยชน์ของเขาคืออะไรและปัจเจกบุคคลต้องรู้ว่าไม่มีใครอื่นที่มีผลประโยชน์อย่างไร การก่อตั้งกลุ่มผลประโยชน์และดำเนินกิจกรรมทางการเมือง หรือกล่าวอีกนัยคือ ผู้คนรวมตัวกันเป็นกลุ่มผลประโยชน์เพื่อให้ได้มาซึ่งผลประโยชน์โดยวิธีการทางการเมือง นัยทางทฤษฎีเช่นนี้จึงเป็นการโต้แย้งแนววิเคราะห์พฤติกรรมรวมหมู่ที่ให้ความสำคัญกับมิติทางจิตวิทยา (ดูประภาส ปันตบแต่ง, 2552 บทที่ 1) ซึ่งอธิบายการเกิดกลุ่มว่ามาจากภาวะคับข้องใจ การถูกลิดรอนเชิงเปรียบเทียบ ฯลฯ มากกว่าจะเป็นมิติทางการเมืองหรือเป็นการคำนวณผลได้ผลเสีย การอาศัยกลุ่มเป็นเครื่องมือเพื่อรักษา ปกป้อง หรือต่อรองให้ได้มาซึ่งผลประโยชน์ของปัจเจกบุคคล

ต่อมาได้พัฒนาเป็นทฤษฎีประชาธิปไตยแบบพหุนิยมขึ้นมาจากทฤษฎีกลุ่ม ทฤษฎีพหุนิยมได้เข้ามาเสริมทฤษฎีประชาธิปไตยแบบตัวแทน โดยชี้ให้เห็นความจำกัดของกิจกรรมทางการเมืองที่อาศัยการมีส่วนร่วมทางการเมืองผ่านกระบวนการเลือกตั้งที่เกิดขึ้นเป็นวาระเท่านั้น การรวมตัวเป็นกลุ่มผลประโยชน์เป็นการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่สำคัญที่ประชาชนจะผลักดันให้ผู้มีอำนาจตัดสินใจทางการเมืองดำเนินการตามความต้องการของกลุ่มที่รวมตัวกัน อเล็กซิส เดอ ต็อกเกอวิลล์ (Alexis de Tocqueville) กล่าวถึงประชาธิปไตยในอเมริกาว่า สิ่งที่ไม่พบเห็นในประเทศอื่นๆ ในโลกก็คือ การรวมกันเป็นสมาคมหรือกลุ่มของผู้คนที่มีย่อยมากมาย เสรีภาพในการรวมกลุ่มเป็นสมาคมคือสิ่งจำเป็นและ

จะเป็นหลักประกันที่รวมกันในการต่อสู้กับศัตรู (หมายถึงรัฐบาล) ยิ่งประชาชนมีความอ่อนแอไม่มีอำนาจและบทบาทใดแล้วนั้น ก็จะทำให้รัฐบาลมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น มองในแง่นี้ รัฐประชาธิปไตยจึงควรสนับสนุนให้มีการตั้งสมาคมหรือกลุ่มต่างๆ ขึ้น ให้มีความเข้มแข็งและสามารถทำหน้าที่ขัดขยสิทธิของปัจเจกบุคคลที่อ่อนแอได้

ดังนั้น เมื่อมองในแง่การสร้างและจรรโลงประชาธิปไตย จึงจำเป็นที่จะต้องอาศัยปัจจัยด้านการรวมกลุ่มของผู้คน ลักษณะพหุสังคม การมีรวมกลุ่มก้อนของผู้คน อันจะทำให้ประชาชนพลเมืองสามารถติดต่อกับรัฐบาล จูงใจรัฐบาลให้กำหนดนโยบายและบริหารงานให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของตน ดังนั้นเครื่องมือที่สำคัญที่ขาดไม่ได้ก็คือการจัดตั้งเป็นกลุ่มทางสังคมการเมือง กรอบการวิเคราะห์การเมืองแบบกลุ่มผลประโยชน์จึงเกิดขึ้นมาเพื่ออธิบายการเมืองในประเทศประชาธิปไตยในตะวันตก ซึ่งระบอบการเมืองและโครงสร้างของระบบการเมือง สถาบันทางการเมือง ตลอดจนกระบวนการทางการเมือง ได้ลงหลักปักฐานแล้ว กล่าวคือ ไม่ได้มีการเคลื่อนไหวที่มุ่งไปสู่การเปลี่ยนแปลงในเชิงโครงสร้างการเมืองแบบกลุ่มผลประโยชน์ จึงสนใจการเมืองของการกระจายทรัพยากรในสังคม (Politics of Redistribution) พิจารณากลุ่มต่างๆ แข่งขันกันกันสร้างอิทธิพลเพื่อให้รัฐบาลและผู้มีอำนาจตัดสินใจทางการเมืองตัดสินใจหรือกำหนดนโยบายสาธารณะเพื่อประโยชน์ของกลุ่มตนอย่างไร มากกว่าจะเป็นการผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างหรือระบอบ

เมื่อมีการนำทฤษฎีกลุ่มผลประโยชน์เข้ามาศึกษาในสังคมไทย จึงมักให้ความสนใจลักษณะของกลุ่มผลประโยชน์ในสังคมไทยว่ามีความหลากหลายมากน้อยแค่ไหน เหมือนหรือใกล้เคียงกับประเทศที่เจริญแล้วหรือไม่อย่างไร งานบุกเบิกสำคัญก็คือ งานของ Fred W. Riggs ซึ่งพบว่า สังคมไทยหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 ยังคงมีลักษณะเป็น “รัฐราชการ” ไม่มีองค์กรนอกภาครัฐ (Extra-Bureaucracy) หรือไม่มีกลุ่มทางสังคมการเมืองนอกจากกลุ่มข้าราชการที่อาจจะสลับกันมีอำนาจระหว่างข้าราชการทหารและข้าราชการพลเรือน งานเขียนที่ทำงานต่อจากงานของ Riggs ก็คือ งานของมนตรี เจริญการ (2517) ที่พยายามทำให้เห็นว่า ที่จริงสังคมไทยเริ่มมีรอยปริออกจากภาครัฐ กล่าวคือ เริ่มมีองค์กรนอกภาครัฐแต่ก็ยังอยู่ในการกำกับควบคุมโดยรัฐ กล่าวคือ รัฐได้ส่งเสริมให้มีการรวมเป็นกลุ่มผลประโยชน์ทางธุรกิจ มีลักษณะเป็นการที่รัฐเข้าไปควบคุมกำกับ โดยการจัดตั้งขึ้นอยู่กับการอนุญาตโดยรัฐเท่านั้น และอาศัยการควบคุมโดยกลไกกฎหมายด้วยการออก พ.ร.บ.สมาคมการค้า พ.ศ. 2509 ห้ามจัดตั้งสมาคมธุรกิจที่อาจดำเนินการที่เป็นภัยต่อระบบเศรษฐกิจหรือความมั่นคงของรัฐ ควบคุมกำกับและใช้สมาคมธุรกิจการค้าเป็นเครื่องมือทางนโยบายสาธารณะด้วยการควบคุมการประกอบกิจการบางประเภท ควบคุมสินค้าส่งออก ฯลฯ ดังบทบัญญัติคือ ห้ามมิให้สมาคมการค้าดำเนินกิจกรรมทางการเมือง ห้ามมิให้มีสมาชิกที่มีสัญชาติไทยมากกว่ากึ่งหนึ่ง ห้ามจัดตั้งนอกจังหวัดพระนครหรือธนบุรี ห้ามให้เงินแก่ผู้ใดหรือองค์กรใด เว้นแต่จะเป็นเรื่องสาธารณกุศล ฯลฯ

ตัวอย่างเช่น หอการค้าไทยและสภาหอการค้าแห่งประเทศไทย ที่จัดเป็นกลุ่มผลประโยชน์ที่จัดตั้งในรูปแบบสมาคม (Associational Interest Group) ซึ่งมีการก่อตั้งและดำรงสถานภาพการเป็นองค์กรกลางของผู้ประกอบการภาคเอกชนทั่วไปตามบทบัญญัติแห่งพระราชบัญญัติหอการค้าไทย พ.ศ.2509 ซึ่งปัจจุบันมีบทบาทในการสร้างเงื่อนไขหรือต่อรองเชิงอำนาจกับภาครัฐโดยอาศัยการจัดตั้ง

หรือสร้างเครือข่ายสมาชิก รวมทั้งมีกลไกในการบริหารจัดการสมาชิกและรวบรวมข้อมูลของภาคธุรกิจได้อย่างเป็นระบบ

งานสำคัญอีกชิ้นหนึ่งที่ศึกษากลุ่มผลประโยชน์ในสังคมไทยและชี้ให้เห็นถึงความเติบโตขององค์กรนอกภาครัฐในความหมายของ Riggs มากยิ่งขึ้นก็คือ งานของอเนก เหล่าธรรมทัศน์ (2538) ซึ่งให้ภาพความเติบโตขององค์กรธุรกิจในช่วงราวทศวรรษ 2520 นอกจากนี้ก็จะพบว่า การศึกษากลุ่มพลังทางสังคมการเมืองได้ขยายตัวมาก โดยเฉพาะการทำวิทยานิพนธ์และภาคินิพนธ์หรือสารนิพนธ์ของนิสิตนักศึกษาคณะรัฐศาสตร์ ซึ่งมักจะหยิบเอากลุ่มผลประโยชน์กลุ่มใดกลุ่มหนึ่งมาศึกษาเพื่อวิเคราะห์ประเด็นพัฒนาการ การก่อเกิด การดำรงอยู่ การสร้างอิทธิพล และผลสำเร็จในการเคลื่อนไหวผลักดัน ซึ่งผู้เขียนจะพิจารณาให้เห็นข้อจำกัดบางประการในส่วนท้ายของบทความ

2. ประเด็นถกเถียงบางประการเกี่ยวกับกรอบการวิเคราะห์แบบกลุ่มผลประโยชน์

ในส่วนนี้ ผู้เขียนต้องการหยิบบางประเด็นเกี่ยวกับกรอบการศึกษากลุ่มผลประโยชน์ในแง่เครื่องมือและประเด็นศึกษาวิจัย ซึ่งคงเป็นเพียงข้อสังเกตบางประการที่เห็นว่าสำคัญเท่านั้น เป็นการหยิบขึ้นมาพิจารณาเพื่อที่จะได้มีผู้ที่สนใจลองนำไปทำงานที่ลึกซึ้งต่อไป

2.1 ประเด็นถกเถียงเรื่องบทบาทหน้าที่ของกลุ่มผลประโยชน์

ตำราทฤษฎีกลุ่มผลประโยชน์หรือกลุ่มผลักดันในวงวิชาการสังคมไทยก็มักจะกล่าวถึงหน้าที่ของกลุ่มเอาไว้ ซึ่งอาจจะจัดหมวดหมู่หน้าที่และบทบาทออกเป็นด้านต่างๆ ดังนี้

1. หน้าที่ในด้านความเป็นตัวแทน (representation) กล่าวคือ การสร้างพื้นที่การมีส่วนร่วมทางการเมืองและเชื่อมต่อระหว่างประชาชนกับระบบการเมือง เนื่องจากการเลือกตั้งมักจะมีวาระนานๆ ครั้ง ทำให้การต่อรองหรือการผลักดันผลประโยชน์ของผู้คนในสังคมผ่านระบบการเลือกผู้แทนหรือตัวแทนจึงมีความจำกัด มนตรี เจนวิทย์การ (2528) กล่าวถึงหน้าที่ของกลุ่มผลประโยชน์ในระบบการเมืองในแง่นี้อาไว้ว่า กลุ่มผลประโยชน์ทำหน้าที่ในการสร้างสมดุลในการเรียกร้องของกลุ่มต่างๆ ในสังคมการเมือง ทำให้การตัดสินใจการเมืองมีฐานอยู่บนการพิจารณาผลประโยชน์ ความต้องการของผู้คน และทำหน้าที่เป็นกลไกที่ช่วยให้ประชาชนสามารถแสดงออกซึ่งผลประโยชน์และความต้องการของกลุ่มตน ทำให้ผลประโยชน์ของทุกฝ่ายได้รับการพิจารณา เกิดการต่อรองเจรจา

2. หน้าที่ด้านการขยายช่องทางมีส่วนร่วมทางการเมือง (political participation channel) ในสภาวะการเมืองปัจจุบันผู้คนในสังคมเข้าไปสังกัดกลุ่มทางสังคมการเมืองจำนวนมากยิ่งขึ้น นักทฤษฎีกลุ่มผลประโยชน์มองเห็นถึงปรากฏการณ์ความขัดแย้งใหม่ๆ เช่น ปัญหาสิ่งแวดล้อม การทำแท้ง อัตลักษณ์ของผู้คน ฯลฯ ซึ่งการเมืองเช่นนี้ผู้คนไม่ได้อาศัยช่องทางทางการเมืองในระบบปกติ เช่น ลงคะแนนเลือกตั้ง การอาศัยกลไกพรรคการเมือง ฯลฯ แต่อาศัยการระดมผู้คนผ่านการณรงค์เพื่อแสวงหาการสนับสนุนจากสาธารณชนผ่านกิจกรรมต่างๆ เช่น การร่วมลงชื่อ การเดินขบวน หรือรูปแบบอื่นๆ

3. หน้าที่ในการสร้างกระบวนการเรียนรู้ (education) กลุ่มผลประโยชน์และกลุ่มผลักดันช่วยให้ผู้คนในสังคมได้รับรู้และเข้ามาร่วมถกเถียงประเด็นสาธารณะที่สำคัญๆ ช่วยทำหน้าที่ในการให้ข้อมูลข่าวสารทางการเมืองและสร้างจิตสำนึกทางการเมืองให้แก่ผู้คนในสังคม

4.หน้าที่ในกระบวนการนโยบายสาธารณะ (policy process) ซึ่งก็คือ บทบาทในกระบวนการกำหนดนโยบาย การนำนโยบายไปปฏิบัติ รวมทั้งในการประเมินนโยบายด้วย (ข้อสังเกตประการหนึ่งคือ เรามักจะสนใจพิจารณาบทบาทของกลุ่มในกระบวนการกำหนดนโยบายเท่านั้น ไม่มีการกล่าวถึงหรือศึกษาบทบาทในวงจรชีวิตนโยบายในมิติการนำนโยบายไปปฏิบัติและการประเมินนโยบาย ซึ่งจะกล่าวถึงอีกครั้งในส่วนสถานภาพการศึกษาวิจัย) กลุ่มผลักดันทำหน้าที่ในการเชื่อมต่อกับพรรคการเมืองและรัฐบาล ในการป้อนข้อมูลต่อการตัดสินใจของรัฐบาลและผู้มีอำนาจในการตัดสินใจทางการเมือง และต่อกระบวนการนโยบายสาธารณะขั้นตอนอื่นๆ

แต่อย่างไรก็ดี มีข้อสังเกตคือ งานเขียนหรือตำราของกลุ่มผลประโยชน์ที่ปรากฏอยู่ในวงวิชาการของไทยมักให้ความสนใจเฉพาะบทบาทหน้าที่ในด้านบวกและเหมารวมโดยอัตโนมัติว่า การมีกลุ่มพลังทางสังคมการเมืองที่หลากหลายและเข้ามามีบทบาทในระบบการเมืองเป็นสิ่งที่ดีงามต่อการสร้างและจรรโลงประชาธิปไตยในตัวเอง แต่ผู้เขียนตั้งข้อสังเกตว่า กลุ่มๆ ก็มีบทบาทหน้าที่ในด้านลบต่อระบบการเมืองด้วย ปฏิบัติการของกลุ่มผลักดันบางครั้งใช้วิธีการที่ไม่มีความชอบธรรม เพิ่มความไม่เท่าเทียมกันทางการเมืองก็ได้ ดังข้อสังเกตบางประการที่มีต่อไปนี้

1.กลุ่มมักใช้วิธีการสร้างอิทธิพลแบบหลังฉาก อยู่ในห้องลับๆ ไม่โปร่งใส ตรวจสอบยาก ไม่เป็นที่รับรู้ของทุกคนโดยทั่วไป ไม่มีใครรู้ว่าใครพูดกับใครด้วยเรื่องอะไร ซึ่งอาจเป็นอำนาจที่ขาดความรับผิดชอบ และการส่งเสริมให้เกิดคณาธิปไตยและการตัดสินใจแบบเผด็จการเสียงส่วนน้อยที่ผูกขาดโดยบางกลุ่มคน เพราะโดยธรรมชาติแล้วกลุ่มผลประโยชน์เป็นตัวแทนของคนส่วนน้อยมากกว่าคนส่วนใหญ่

2.แม้ว่ากลุ่มผลประโยชน์จะสร้างหลักประกันไม่ให้เกิดเผด็จการอำนาจนิยม แต่อีกด้านหนึ่งก็สร้างปัญหาในทางตรงกันข้ามเพราะกลุ่มมักสนใจแต่ผลประโยชน์เฉพาะกลุ่มที่ไม่ครอบคลุมผลประโยชน์ของคนในวงกว้างของสังคม ในสังคมที่กลุ่มผลักดันบางกลุ่มผูกขาดก็จะเป็นการยากที่จะทำให้รัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้งตอบสนองต่อความต้องการของคนส่วนใหญ่

3.กลุ่มผลักดันแบบวงนอกที่ใช้วิธีการแบบกระทำการโดยตรงก็มักจะมีลักษณะที่ไม่ยอมรับผิดชอบต่อกฎหมาย กติกา หรือสถาบันที่ลงหลักปักฐานซึ่งเป็นปฏิบัติการที่ล่อแหลมต่อการละเมิดกระบวนการของประชาธิปไตย

4.การเมืองแบบกลุ่มอาจเกิดคำถามต่อความชอบธรรมของผู้นำกลุ่ม นักล็อบบี้ และความเป็นตัวแทนเนื่องจากไม่ได้ผ่านกระบวนการที่เป็นทางการ หรือแม้ได้มาจากการเลือกตั้งก็มาจากการลงคะแนนเสียงของคนไม่มากนัก (เช่น ผู้นำสหภาพแรงงาน ฯลฯ) กลายเป็นว่ามีคนจำนวนไม่มากที่ทำงานอยู่ในการเมืองแบบวงในที่เรียกว่า “ประชาธิปไตยแบบวงใน” หรือประชาธิปไตยของคนวงใน

5.การเมืองแบบกลุ่มอาจจะยิ่งสร้างความไม่เท่าเทียมกันของคนในสังคม กลุ่มผลักดันมักจะเป็นกลุ่มอภิสิทธิ์ชนที่มีทรัพยากรมาก มีความเชี่ยวชาญและมีความสัมพันธ์ที่แนบแน่นกับรัฐบาลหรือพรรคการเมือง ไม่ได้มีลักษณะเป็นตัวแทนของคนส่วนใหญ่หรือเป็นเพียงตัวแทนปากเสียงของคนส่วนน้อยเท่านั้น

กรณีตัวอย่างที่เกิดขึ้นกับปรากฏการณ์กลุ่มพลังทางสังคมการเมืองในปัจจุบัน โดยเฉพาะการรวมกลุ่มที่เรียกกันว่า “ประชาสังคม” หรือ “ภาคประชาชน” (หรือการเมืองภาคประชาชน) ซึ่งการปรากฏ

ตัวขึ้นของการรวมกลุ่มในสังคมไทยนับแต่ราวปลายทศวรรษ 2520 เป็นต้นมา ทำให้เกิดกรอบการวิเคราะห์หรือการให้ความหมายของการเมืองภาคประชาชนและบทบาทของประชาสังคมว่าเข้ามาทำหน้าที่ในการสร้างและจรรโลงประชาธิปไตย ประชาสังคมและการเมืองภาคประชาชนได้กลายเป็นทั้งเป้าหมายและกระบวนการสร้างและจรรโลงประชาธิปไตยของไทย

แต่อย่างไรก็ดี ในระยะตั้งแต่เกิดความขัดแย้งทางการเมืองของสี่เลื้อ การก่อตัวขึ้นของพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยและคณะกรรมการประชาชนเพื่อการเปลี่ยนแปลงประเทศไทยให้เป็นประชาธิปไตยที่สมบูรณ์อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข" (กปปส.) ทำให้เห็นได้อย่างชัดเจนว่า เราไม่สามารถเหมารวมได้อีกต่อไปว่า การรวมกลุ่มหรือการเกิดกลุ่มพลังทางสังคมการเมืองเป็นจุดหมายและกระบวนการสร้างประชาธิปไตยแบบอัตโนมัติ การรวมกลุ่ม การขับเคลื่อนด้วยการชุมนุมประท้วงไม่ได้นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่พึงประสงค์สำหรับการสร้างและจรรโลงประชาธิปไตยได้เสมอไป นั่นหมายความว่า มีความจำเป็นที่การวิเคราะห์บทบาทหน้าที่ในมิติด้านการสร้างประชาธิปไตยของกลุ่มผลประโยชน์หรือกลุ่มผลักดัน จำเป็นต้องมองเห็นถึงกลุ่มที่มีลักษณะของการรักษาสถานภาพเดิม มีลักษณะการเมืองแบบอนุรักษ์นิยม หรือบางครั้งกลุ่มเหล่านี้ก็เชื่อมโยงกับการรัฐประหารยึดอำนาจที่มุ่งการเปลี่ยนแปลงในเชิงโครงสร้างที่มีลักษณะของทำลายระบอบประชาธิปไตยมากกว่าการสร้างและจรรโลงประชาธิปไตย ซึ่งงานศึกษาหน้าที่และบทบาทของกลุ่มในมิติเช่นนี้อาจกล่าวได้ว่ายังไม่มีเลยสำหรับการศึกษากลุ่มพลังทางสังคมและการเมืองในสังคมไทยช่วงปัจจุบัน

2.2 ประเด็นถกเถียงในเรื่องประเภทของกลุ่มผลประโยชน์

หนังสือและตำราเกี่ยวกับทฤษฎีกลุ่มผลประโยชน์มักจะมีการจัดประเภทหรือลักษณะของกลุ่มผลประโยชน์เอาไว้เสมอ และที่นิยมอ้างอิงกันมากที่สุดก็คือ งานของ Almond and Powell (1974) ซึ่งได้แบ่งกลุ่มผลประโยชน์ออกเป็น 4 ประเภท โดยมองไปยังมิติของความเป็นสถาบันทางการเมือง (มองจากกลุ่มแบบชั่วคราวชั่วคราวไปจนถึงกลุ่มเชิงสถาบันที่ลงหลักปักฐานในระบบและโครงสร้างทางการเมือง) กล่าวคือ 1.กลุ่มผลประโยชน์แบบจับพลัน (anomic interest group) 2.กลุ่มผลประโยชน์ที่มีโครงการสร้างแบบหลวมหรือกลุ่มผลประโยชน์ที่ไม่ได้จัดตั้งเป็นทางการ (non-associational interest group) 3.กลุ่มผลประโยชน์แบบสถาบัน (institutional interest group) และ 4.กลุ่มผลประโยชน์ที่จัดตั้งในรูปแบบสมาคม (associational interest group) (อาจจะกล่าวได้ว่า งานเขียนซึ่งเป็นตำราภาษาไทยอาศัยการแบ่งตามแนวของ Almond and Powell เช่น พงศ์นิสาณ ชุมพล,ม.ร.ว., 2550; จุมพล หนิมพานิช, 2545 ฯลฯ)

การแบ่งอีกแบบหนึ่งที่นิยมกันก็คือ แบ่งประเภทกลุ่มผลประโยชน์ตามลักษณะของอาชีพหรือภาคส่วน หรือตามลักษณะทางสังคมประชากรของสมาชิกกลุ่ม เช่น กลุ่มสมาคมทางธุรกิจ (economic groups) กลุ่มด้านศาสนาวัฒนธรรม (spiritual groups) กลุ่มด้านศิลปะและการพักผ่อนหย่อนใจ (artistic-recreational organizations) กลุ่มในระดับท้องถิ่น (associations of local governments) กลุ่มผลประโยชน์ด้านสาธารณะกุศล (public interest groups) กลุ่มด้านชาติพันธุ์ (ethnic groups)

การแบ่งประเภทอีกแบบหนึ่งได้อาศัยเกณฑ์ในเรื่องลักษณะของผลประโยชน์ กล่าวคือ ผลประโยชน์ผลประโยชน์เชิงวัตถุ (materialist value) กับผลประโยชน์ที่ไม่ใช่วัตถุ (non-materialist

value) ดังงานของ ม.ร.ว.พยุหติสาณ ชุมพล (2550) ซึ่งได้แบ่งกลุ่มผลึกตันในสังคมของประเทศอังกฤษออกเป็น 2 ประเภท คือ กลุ่มผลประโยชน์ (interest group) และกลุ่มแสดงทัศนคติ (promotional group) (พยุหติสาณ ชุมพล, ม.ร.ว., 2550) แต่ใช้คำว่า "กลุ่มผลประโยชน์" (interest group) โดยให้ความหมายว่าเป็นกลุ่มที่เกิดขึ้นจากการทำหน้าที่ทางเศรษฐกิจอย่างใดอย่างหนึ่งในสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคมสมัยใหม่ที่มีความสลับซับซ้อนและการแบ่งแยกหน้าที่เฉพาะ เช่น กลุ่มสมาคมธุรกิจ ฯลฯ เป็นผลประโยชน์ในมิติทางเศรษฐกิจ ปากท้อง ฯลฯ หากนำมาประยุกต์กับสังคมไทย กลุ่มผลประโยชน์เหล่านี้ ได้แก่ กลุ่มสมาคมชาวไร่ไถ่ กลุ่มเกษตรกรรายย่อยภาคอีสาน กลุ่มครู สมาหาการค้าสมาคมอุตสาหกรรม เป็นต้น

ส่วนประเภทที่ 2 กลุ่มผลประโยชน์แบบ "กลุ่มแสดงทัศนคติ (promotional group)" (บางที่เรียกว่า cause หรือ attitude หรือ ideological หรือ preference group) ซึ่งก็คือ กลุ่มผลประโยชน์ที่มีลักษณะของผลประโยชน์ที่ไม่ใช่วัตถุ (ผลประโยชน์ทางวัตถุคือ ด้านเศรษฐกิจ ปากท้อง ฯลฯ) แต่เป็นผลประโยชน์เชิงคุณค่า ค่านิยม ความเชื่อ อุดมการณ์ ฯลฯ เป็นการรวมกลุ่มในลักษณะที่มีทัศนคติเปลี่ยนแปลงในเชิงคุณค่าหรือค่านิยม ความเชื่อบางอย่าง เช่น กลุ่มนักอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมที่คัดค้านการสร้างเขื่อน คัดค้านอาวุธนิวเคลียร์ เป็นต้น กลุ่มเหล่านี้ไม่เพียงแต่ใช้วิธีการผลักดันผ่านการล็อบบี้ทางตรงในกระบวนการทางนโยบายเท่านั้น หากยังใช้วิธีการทางการเมืองในลักษณะที่เรียกว่า กระทำการทางตรง (direct action) (เช่น กลุ่มกรีนพีซที่เอาตัวผูกกับแท่นระเบิดนิวเคลียร์เพื่อคัดค้านการทดลองนิวเคลียร์-ผู้เขียน) หรือเป็นวิธีการล็อบบี้แบบทางอ้อม

ความแตกต่างของกลุ่มสองประเภทนี้ก็คือ กลุ่มผลประโยชน์แบบแรกที่พิจารณามามีลักษณะของการทำหน้าที่ปกป้องหรือให้ได้มาซึ่งผลประโยชน์ของกลุ่มตนและเป็นผลประโยชน์ที่มีลักษณะแคบและมักเป็นผลประโยชน์ทางวัตถุ แต่กลุ่มทัศนคติกลับมีลักษณะของการนำเสนอประเด็นในเชิงการรณรงค์ให้ผู้คนเห็นดีเห็นงามมากกว่าจะเป็นการต่อสู้เพื่อปกป้องผลประโยชน์ของกลุ่มตน และผลประโยชน์มีลักษณะที่เป็นผลประโยชน์ร่วมของผู้คนในสังคมกว้างมากกว่าจะมีลักษณะเฉพาะกลุ่ม เมื่อเป็นเช่นนี้สมาชิกของกลุ่มผลประโยชน์แบบแรกจึงมีลักษณะปิด กล่าวคือ เป็นสมาชิกเฉพาะผู้ที่มีผลประโยชน์เดียวกัน ส่วนกลุ่มทัศนคติมีลักษณะเป็นกลุ่มแบบเปิดกว้างให้ผู้คนเข้ามาเป็นสมาชิกกลุ่ม

แต่อย่างไรก็ดี การแบ่งประเภทออกเป็นสองประเภทดังกล่าวนี้อาจมีความซ้อนทับ ไม่ชัดเจนที่แยกออกจากกันเสมอ เพราะกลุ่มผลประโยชน์ที่มีลักษณะเฉพาะก็อาจจะต่อสู้ผลักดันประเด็นที่กว้างกว่าผลประโยชน์ของกลุ่มตนด้วย เช่น ชาวบ้านคัดค้านการสร้างเขื่อนหรือโครงการขนาดใหญ่ต่อสู้ให้ได้มาซึ่งค่าชดเชย แต่การได้ค่าชดเชยอาจมาจากการผลักดันให้มีเกณฑ์การจ่ายค่าชดเชยที่บังคับใช้กับทุกกรณีปัญหาด้วย กลุ่มผู้ติดเชื้อเอชไอวี รณรงค์เพื่อให้ยารักษาเอดส์ราคาถูกแต่ขณะเดียวกันการเคลื่อนไหวก็มีลักษณะการผลักดันในเชิงนโยบายด้านสวัสดิการสังคมด้วย หรือในแง่สมาชิกของกลุ่มอาจจะมีทั้งสองประเภท เช่น กลุ่มต้านเขื่อนที่มีทั้งชาวบ้านในพื้นที่ได้รับผลกระทบที่ต้องการค่าชดเชยและนักอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

นอกจากนี้ ยังมีการแบ่งเป็นกลุ่มผลประโยชน์ออกเป็น "กลุ่มผลประโยชน์แบบวงใน (insider interest group) และกลุ่มผลประโยชน์แบบวงนอก (outsider interest group)" (Grant, 1989: 16-17)

เพื่อให้เห็นว่ากลุ่มผลประโยชน์แบบแรกสร้างอิทธิพลโดยอาศัยความสัมพันธ์แบบวงใน กล่าวคือ มีความสัมพันธ์ที่แนบแน่นกลุ่มผู้มีอำนาจตัดสินใจทางการเมือง คนในรัฐบาล ส.ส. ฯลฯ ดังเช่นกลุ่มผลประโยชน์ทางธุรกิจในสังคมการเมืองไทย ส่วนกลุ่มผลประโยชน์แบบวงนอกก็คือ กลุ่มซึ่งต้องสร้างอิทธิพลจากภายนอกด้วยวิธีการลอบบี้โดยอ้อม เช่น การเดินขบวน ชุมนุมประท้วง ฯลฯ ซึ่งจะสังเกตได้ว่า กลุ่มผลประโยชน์แบบวงในนั้น ผู้นำหรือแกนนำจะมีความสำคัญมากและจะทำการผลักดันแบบเงียบๆ โดยความสัมพันธ์ที่ไม่เปิดเผยต่อสาธารณชน ในขณะที่กลุ่มแบบวงนอกอาศัยการระดมจากภายนอก มีลักษณะจุดหมายที่ต้องการเปลี่ยนแปลงแบบถอนรากถอนโคน มุ่งเปลี่ยนความสัมพันธ์ทางอำนาจ หรือเป็นผลประโยชน์ในลักษณะของกลุ่มที่ตระหนักและไม่ใช้วัตถุแต่เป็นเรื่องค่านิยม อุดมการณ์และความเชื่อ

กลุ่มผลประโยชน์แบบวงนอกมักเป็นการรวมกลุ่มของคนจน คนด้อยอำนาจ ด้อยโอกาสที่ไม่สามารถสร้างพลังโดยอาศัยความสัมพันธ์แบบวงในเพื่อผลักดันไปสู่จุดหมายของกลุ่มตนได้ เพราะกลุ่มผลประโยชน์แบบวงนอกไม่สามารถเข้าถึงผู้มีอำนาจตัดสินใจทางการเมืองโดยอาศัยความสัมพันธ์ส่วนตัวหรือความใกล้ชิดได้เหมือนกับกลุ่มผลประโยชน์แบบวงใน จึงต้องอาศัยฝ่ายที่สาม คือ สาธารณชนและสื่อมวลชน โดยการเคลื่อนไหวในลักษณะต่างๆ เช่น สัมภาษณ์คนจนปากหลักชุมชนที่ทำเนียบรัฐบาลเป็นเวลา 99 วัน โดยมีกิจกรรมต่างๆ เพื่อสื่อสารกับคนชั้นกลางในเมือง สื่อมวลชน ฯลฯ ให้เห็นปัญหาความเดือดและเป็นแรงบีบให้รัฐบาลต้องลงมาเจรจาแก้ไขปัญหา เป็นต้น

จากการพิจารณาการจัดประเภทกลุ่มผลประโยชน์มานี้ ผู้เขียนมีข้อสังเกตบางประการคือ ประการแรก การจัดประเภทมีหลายแบบ ลักษณะ ขึ้นอยู่กับเกณฑ์บางอย่างที่ผู้จัดประเภทมองเห็นว่ามีความสำคัญที่จะสามารถสร้างความเข้าใจปรากฏการณ์เกี่ยวกับการรวมกลุ่มพลังทางสังคมการเมือง ดังนั้น ผู้ที่ทำงานเหล่านี้ไปใช้ในการอธิบายคงจะต้องตอบคำถามให้กับตัวเองว่าการจัดประเภทแบบใดที่จะช่วยตอบคำถามที่ตนเองในฐานะผู้ศึกษาสนใจที่จะหาคำตอบ

ประการที่สอง นักทฤษฎีในแวดวงกรอบการวิเคราะห์แบบกลุ่มผลประโยชน์จัดประเภทโดยขยายลักษณะของกลุ่มมากไปกว่ากลุ่มผลประโยชน์แบบดั้งเดิมที่มองจากฐานอาชีพ หรือฐานด้านความเชื่อ ศาสนา วัฒนธรรม แต่ขยายมาสู่กลุ่มที่ครอบคลุมลักษณะกลุ่มแบบที่อธิบายโดยทฤษฎีขบวนการทางสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ทฤษฎีขบวนการทางสังคมใหม่ (new social movement) อันได้แก่ กลุ่มที่เกิดจากลักษณะความขัดแย้งแบบค่านิยมหลังวัตถุ (post-materialist value) เช่น กลุ่มที่เกี่ยวข้องกับอัตลักษณ์ โลกชีวิต เพศสภาพ ฯลฯ นั้นหมายความว่า นักทฤษฎีกลุ่มก็พยายามที่จะทำให้กรอบการอธิบายของตนยังสามารถอธิบายการเกิดขึ้นของกลุ่มใหม่ๆ ได้เช่นกัน

ผู้เขียนเห็นว่าเราควรถกเถียงความแตกต่างของกลุ่มผลประโยชน์กับทฤษฎีขบวนการทางสังคมในระดับกรอบการวิเคราะห์มากกว่ามองแค่เป็นเครื่องมือในการจัดประเภทกลุ่มดังจะกล่าวต่อไป

2.3 ประเด็นถกเถียงเรื่องการสร้างอิทธิพล

หัวใจสำคัญของการเมืองแบบกลุ่มผลประโยชน์และกลุ่มผลักดันก็คือ การเมืองแบบลอบบี้ (พฤษภาทศวรรษ ชุมพล,ม.ร.ว., 2550) เหตุใดจึงเป็นเช่นนั้น? ในบริบททางเศรษฐกิจการเมืองหรือสภาพแวดล้อมของสังคมการเมืองที่ลงหลักปักฐาน ผู้คนสามารถใช้ทรัพยากรทางการเมืองในระบบปกติ

หรือการอาศัยทรัพยากร พื้นที่ กลไกทางการเมืองผ่านโครงสร้าง องค์กรและกระบวนการทางการเมืองเชิงสถาบันได้ ทฤษฎีกลุ่มกำเนิดมาจากการอธิบายภายใต้สภาพแวดล้อมทางการเมืองเช่นนี้ ซึ่งนักทฤษฎีกลุ่มพบว่า กลุ่มจะให้ความสนใจกับวิธีการต่างๆ ที่จะส่งผลหรือมีอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบาย เช่น วิธีการผลักดันผ่านรัฐบาลและรัฐสภาและองค์กรที่มีอำนาจตัดสินใจทางการเมือง วิธีการลobbี การมีระบบความเกี่ยวพันทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการเพื่อเชื่อมโยงระหว่างกลุ่มต่างๆ กับรัฐบาล รัฐสภา การรณรงค์สาธารณะ ฯลฯ รวมทั้งการที่จะแสวงหาความเห็นจากสาธารณชนเพื่อใช้เป็นแรงกดดันต่อการตัดสินใจและกำหนดนโยบายอย่างใดอย่างหนึ่ง

การลobbี (lobbying) หรืออาจจะเรียกว่า “การวิ่งเต้น” ตามความหมายทางการเมือง หมายถึง การกระทำเพื่อมุ่งส่งผลต่อการตัดสินใจของรัฐบาล ในที่นี้ก็คือการผลักดันนำเสนอข้อเหตุผลเพื่อให้ผู้มีอำนาจตัดสินใจตกลงมีความโน้มเอียงเข้าหาจุดยืนหรือผลประโยชน์ของผู้ทำการผลักดัน คำในภาษาอังกฤษมีที่มาจากคำว่า “ลobbี” (lobby) ซึ่งหมายถึง ห้องโถงทางเข้า เช่น ห้องโถงทางเข้าโรงแรม แต่ที่เกี่ยวข้องในทางการเมืองหมายถึง ห้องโถงทางเข้ารัฐสภาหรือห้องพักผ่อนหรือห้องนั่งเล่นของสมาชิกรัฐสภา ในอังกฤษมีห้องอีกแบบหนึ่งที่ไม่ใช่ห้องโถงทางเข้าสภา แต่เป็นห้องข้างห้องประชุมทั้งสองข้างสำหรับสมาชิกเดินเข้าไปเพื่อแสดงการออกคะแนนเสียง (พฤฒิสถาณ ชุมพล,ม.ร.ว., 2550)

ส่วนประเภทของการลobbี กลุ่มผลประโยชน์แต่ละกลุ่มจะมีวิธีและแบบแผนในการสร้างอำนาจต่อรองและเข้าไปมีบทบาทและอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบายของรัฐหรือการตัดสินใจในลักษณะของที่แตกต่างกัน การลobbีสามารถแบ่งได้ออกเป็นสองแบบด้วยกันคือ การลobbีทางตรง (direct lobbying) และการลobbีทางอ้อม (indirect lobbying) (จุฬพล หินนิพานิช, 2545) การลobbีทางตรง หมายถึงการใช้เทคนิคต่างๆ เพื่อพยายามมีอิทธิพลโดยการส่งตัวแทนหรือข้อเรียกร้องไปยังผู้มีอำนาจตัดสินใจทางการเมือง เช่น สมาชิกสภานิติบัญญัติ กระทรวง กรม ฯลฯ เพื่อให้มีการตัดสินใจเชิงนโยบาย กฎหมาย ที่จะเอื้อประโยชน์หรือสอดคล้องกับข้อเรียกร้องหรือความต้องการของกลุ่มตน

การลobbีทางอ้อม หมายถึง การสร้างอิทธิพลโดยอาศัยฝ่ายที่สามเพื่อให้ข้อมูลข่าวสารหรือสื่อสารข้อมูลข้อเท็จจริงไปยังรัฐบาล หรือสร้างแรงกดดันเพื่อให้รัฐบาลหรือผู้มีอำนาจตัดสินใจทางการเมืองที่ไม่ใช่ผ่านนักลobbีหรือความสัมพันธ์แบบวงในของผู้นำหรือแกนนำกลุ่มผลประโยชน์ด้วยวิธีการต่างๆ ได้แก่ การระดมมวลชน เป็นการแสดงออกเพื่อสนับสนุนหรือต่อต้านกฎหมายและนโยบาย โดยระดมประชาชนให้เขียนกฎหมาย โทรศัพท์หรืออีเมลไปยังองค์กรที่มีอำนาจตัดสินใจทางการเมืองและการสร้างมติมหาชน เพื่อให้เกิดอิทธิพลต่อการตัดสินใจของผู้ที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดนโยบายหรือออกกฎหมาย ผู้มีอำนาจตัดสินใจทางการเมืองจะนำไปเป็นปัจจัยหนึ่งในองค์ประกอบของการตัดสินใจ วิธีการสร้างมติมหาชน ได้แก่ การลงโฆษณาในหนังสือพิมพ์ วารสาร วิทยุโทรทัศน์ หรืออาจจะใช้วิธีการชุมนุมเรียกร้องในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ฯลฯ และ การสร้างพันธมิตรหรือแนวร่วมหมายถึง การสร้างกลุ่มหรือเครือข่ายที่มีลักษณะของความสนใจที่คล้ายคลึงกันมาร่วมกันเรียกร้องกดดันต่อผู้ทำหน้าที่กำหนดนโยบายหรือกฎหมาย

อย่างไรก็ดี หนังสือ ตำราเกี่ยวกับทฤษฎีกลุ่มผลประโยชน์ในระยะหลัง (เช่น Godwin, Ken, Ainsworth and Godwin, Eric, 2013;Nownes, 2013) ก็ได้รวบรวมเอาวิธีการเคลื่อนไหวทางการเมือง

เมืองนอกเชิงสถาบันทุกรูปแบบเข้าไปอยู่ในประเภทวิธีการลอบบี้แบบทางอ้อม เช่น อารยะขัดขืน ปฏิบัติการซึ่งหน้าทำหาย (direct action) นี่ก็เป็นสิ่งที่กรอบการวิเคราะห์การเมืองแบบกลุ่มผลประโยชน์ได้ขยายไปครอบคลุมอธิบายของกรอบการวิเคราะห์แนวทฤษฎีขบวนการทางสังคม แต่ในทัศนะของผู้เขียน (ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว) มองว่า หากเราเข้าใจหัวใจของทฤษฎีขบวนการทางสังคมในลักษณะของการขยายการวิเคราะห์ก็จะทำให้ไม่เกิดคำถามว่าทฤษฎีกลุ่มผลประโยชน์อธิบายทุกสิ่งทุกอย่างเอาไว้แล้วจึงไม่จำเป็นต้องมีทฤษฎีขบวนการทางสังคม

ประการต่อมา ในการศึกษาการสร้างอิทธิพล ยังมีคำถามสำคัญในเชิงการหาความสัมพันธ์เชิงเหตุ-ผลว่า เหตุใดหรือทำไมกลุ่มทางสังคมการเมืองบางกลุ่มสามารถสร้างอิทธิพล หรืออำนาจการต่อรองได้มากกว่ากลุ่มอื่นๆ สามารถสร้างผลสำเร็จหรือผลสะท้อนในกระบวนการนโยบายสาธารณะ หรือการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองได้มากกว่ากลุ่มอื่นๆ

นักวิชาการได้วิเคราะห์ว่าการต่อสู้เพื่อให้ได้มาซึ่งผลประโยชน์ระหว่างกลุ่มต่างๆ นั้น เงื่อนไขและปัจจัยที่จะทำให้กลุ่มใดจะประสบความสำเร็จในการต่อสู้เพื่อให้ได้มาซึ่งผลประโยชน์แก่สมาชิกขึ้นอยู่กับเงื่อนไขและปัจจัยบางประการ ดังเช่นงานของจุมพล หนิมพานิช ได้เสนอให้เห็นว่า ปัจจัยหรือองค์ประกอบที่เป็นเงื่อนไขต่อความสำเร็จในการต่อสู้แข่งขัน จากประสบการณ์ของกลุ่มผลประโยชน์และกลุ่มผลักดันในสหรัฐอเมริกาซึ่งเป็นงานศึกษาของ อัสติน แรนเนย์ (Austin Ranney) และพบว่าปัจจัยที่สำคัญ 4 ประการคือ ขนาดของกลุ่ม สถานภาพทางสังคม ความสามัคคีของกลุ่ม และภาวะผู้นำหรือความเป็นผู้นำ (Ranney, (1972) อ้างใน จุมพล หนิมพานิช, 2552: 59-62)

รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์ (2546) อธิบายกรอบการวิเคราะห์ถึงปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิภาพและบทบาทอิทธิพลของกลุ่มผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจต่อกระบวนการกำหนดนโยบายไว้คล้ายคลึงกัน คือ ขนาดของกลุ่ม สถานภาพทางสังคมผู้นำที่ชาญฉลาดและเข้มแข็ง (ซึ่งก็คือภาวะผู้นำหรือความเป็นผู้นำ) และความชัดเจนของขอบข่ายผลประโยชน์ ซึ่งจะเห็นได้ว่าทั้งงานของรังสรรค์ ธนะพรพันธุ์ และจุมพล หนิมพานิช เสนอให้พิจารณามิติปัจจัยด้านภายในองค์กร

อย่างไรก็ดี อัลเลน บอล (Ball, 1986) ได้เสนอให้พิจารณามิติด้านเงื่อนไขปัจจัยภายนอกกลุ่มหรือเงื่อนไขบริบทแวดล้อมด้านเศรษฐกิจ การเมือง และสังคมที่มีผลต่อการสร้างอิทธิพลหรือพลังการต่อรอง การเคลื่อนไหวของกลุ่ม อันได้แก่ ลักษณะการปกครอง ลักษณะของระบบพรรค และวัฒนธรรมทางการเมือง เขายังได้เสนอปัจจัยภายในด้านองค์กรหรือลักษณะภายในของกลุ่ม ได้แก่ เป้าประสงค์ของกลุ่ม (aims and objectives) การจัดองค์กรของกลุ่ม (organization) สมาชิกภาพ (membership) และทรัพยากรของกลุ่ม (resources)

ผู้เขียนเห็นว่าในการตอบคำถามดังกล่าวนี้ ทฤษฎีการระดมทรัพยากรได้วิเคราะห์ขยายรายละเอียดมากยิ่งขึ้นในด้านปัจจัยภายในองค์กรและได้ให้ความสำคัญในการวิเคราะห์ให้เห็นปัจจัยด้านยุทธวิธีการเคลื่อนไหวต่อสู้ (ดู McAdam, Doug. 1982 และ 1983) กระบวนการสร้างกรอบความคิด (framing process) (ดู Snow and Benford, 2000) ฯลฯ ส่วนปัจจัยด้านบริบทของเศรษฐกิจ-การเมือง และสังคม แม้จะมีงานเขียนของนักทฤษฎีกลุ่มผลประโยชน์ เช่น อัลเลน บอล ดังที่ได้พิจารณา แต่นักทฤษฎีการระดมทรัพยากรได้พัฒนาการวิเคราะห์ที่ละเอียดมากยิ่งขึ้นและเรียกว่า “โครงสร้าง

โอกาสทางการเมือง” ซึ่งก็คือ บริบทแวดล้อมทางสังคมการเมืองที่เอื้อหรือเป็นอุปสรรคต่อการรวมกลุ่มกัน ก่อน เช่น ระบอบการเมืองที่เป็นประชาธิปไตย สังคมซึ่งมีพื้นที่สาธารณะที่เปิดโอกาสให้ผู้คนสามารถรวมตัวเคลื่อนไหวต่อสู้อย่างกว้างขวาง ย่อมเอื้อต่อการรวมกลุ่มกันของผู้คนและเอื้อต่อการสร้างพลังต่อรองได้มากกว่า (ดู ประภาส ปิ่นตบแต่ง, 2552: บทที่ 4) ปัจจัยภายนอกองค์กรที่มีผลต่อการสร้างอิทธิพลรวมถึงกลุ่มผลประโยชน์อื่นๆ หรือฝ่ายต่อต้านการเคลื่อนไหวผลักดัน เพราะการเคลื่อนไหวเพื่อบรรลุจุดหมายของกลุ่มมักจะทำให้เกิดการเสียประโยชน์ของกลุ่มอื่นๆ เสมอ

ข้อสังเกตคือ การศึกษากลุ่มผลประโยชน์ที่ปรากฏในรูปแบบวิทยานิพนธ์ ภาคนิพนธ์ รวมทั้งงานวิจัยในสังคมไทยยังไม่มียานที่พยายามขยายการวิเคราะห์เงื่อนไข ปัจจัยที่มีผลต่อการสร้างอิทธิพลรวมทั้งในระดับการหาความสัมพันธ์ในเชิงเหตุ-ผลและการวิเคราะห์เชิงปริมาณ ซึ่งน่าจะมียานบุกเบิกใหม่ๆ ขยายมาศึกษาในมิติเหล่านี้บ้าง

2.4 กรอบวิเคราะห์การเมืองแบบกลุ่มผลประโยชน์ VS กรอบวิเคราะห์แบบขบวนการทางสังคม

ความหมายของกลุ่มผลประโยชน์ มีนักวิชาการได้ให้นิยามไว้อย่างหลากหลาย ซึ่งจะไม่ขอนำมากล่าวถึงในที่นี้ (โปรดดูนิยามโดย เดวิท ทูธแมน อ้างใน ไผ่ตริ อินทสุต, 2523) มนตรี เจนวิทย์การ, 2517 ; จุมพล หนีมพานิช, 2545) โดยสรุปอาจจะกล่าวได้ว่า กลุ่มผลประโยชน์ คือ การรวมตัวของปัจเจกบุคคลเพื่อเข้ามาเป็นสมาชิกกลุ่ม แต่ละคนมีพื้นฐานร่วมกัน เช่น พื้นฐานอาชีพ ฯลฯ มีเป้าหมายและวัตถุประสงค์ในการดำเนินการเพื่อก่อให้เกิดประโยชน์แก่สมาชิกพวกพ้อง ในงานเขียนเหล่านี้มักจะแยกความหมายกลุ่มผลักดัน (pressure groups) ออกจากกลุ่มผลประโยชน์โดยชี้ให้เห็นว่า กลุ่มผลักดันมุ่งที่จะมีอิทธิพลเหนือเจ้าหน้าที่ของรัฐหรือรัฐบาลและมีอิทธิพลต่อนโยบายของรัฐบาล (และกลุ่มผลักดันหรือกลุ่มอิทธิพลนี้มิได้มีเป้าหมายเหมือนกันกับพรรคการเมืองที่ว่าพรรคการเมืองต้องการชัยชนะเพื่อจัดตั้งรัฐบาลปกครองประเทศ)

กลุ่มผลักดันกับกลุ่มผลประโยชน์จึงเป็นเรื่องเดียวกัน กล่าวคือ เราเรียกกลุ่มผลักดันเมื่อกลุ่มผลประโยชน์มีกิจกรรมที่ดำเนินการสร้างอิทธิพลหรือเข้าไปมีปฏิสัมพันธ์กับนโยบายของรัฐหรือระบบการเมืองส่วนใดส่วนหนึ่งเพื่อบรรลุเป้าประสงค์ของกลุ่ม การแบ่งออกเป็นกลุ่มผลประโยชน์และกลุ่มผลักดันก็เพื่อให้เห็นบทบาทของกลุ่มในสังคมการเมือง แต่อย่างไรก็ดี ในงานเขียนหลายชิ้นไม่ได้แยกออกเป็น 2 ประเภทดังกล่าว กล่าวคือ ได้ใช้คำเดียวเรียก เช่น งานของ Nownes เรื่องกลุ่มผลประโยชน์ในการเมืองอเมริกัน (Nownes, 2013) ไม่ได้กล่าวถึงกลุ่มผลักดัน (pressure groups) เลย และยังได้แยกระหว่างกลุ่มทั่วไปกับกลุ่มผลประโยชน์ว่า กลุ่มทั่วไปไม่ได้เข้าไปเกี่ยวข้องกับกิจกรรมทางการเมือง (Nownes, 2013: 5) ส่วนงานของ Wyn Grant เรื่อง “กลุ่มผลักดัน การเมือง และประชาธิปไตยในอังกฤษ” ก็ใช้คำ “กลุ่มผลักดัน” (pressure group) (Grant, 1989) โดยไม่ได้กล่าวถึงหรือใช้คำว่า “กลุ่มผลประโยชน์” เลย ผู้เขียนเห็นว่า อาจจะเป็นเพราะในการเมืองปัจจุบันคงเป็นไปได้ยากที่กลุ่มผลประโยชน์จะไม่เข้ามามีปฏิสัมพันธ์กับระบบการเมืองในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง จึงทำให้การแยกพิจารณาทั้งสองประเภทจึงเป็นไปได้ยากและไม่สู้จะมีประโยชน์ในการทำความเข้าใจการเมืองแบบกลุ่มมากนัก

ส่วนการพิจารณาความแตกต่างของกลุ่มผลประโยชน์หรือกลุ่มผลักดันกับขบวนการทางสังคมนั้น มิติหนึ่งเสนอให้มองว่ากระทำการร่วมหมู่ทั้งสองแบบนี้มีความแตกต่างในด้านลักษณะหน้าตา

แตกต่างกันอย่างไร (จุดหมาย โครงสร้างองค์กร ยุทธวิธีการเคลื่อนไหวหรือการสร้างพลัง/อิทธิพล ฯลฯ ดูตารางเปรียบเทียบ) กล่าวคือ ขบวนการทางสังคมหมายถึง การรวมตัวกันของประชาชนเพื่อกระทำการร่วมหมู่โดยมีจุดหมายที่จะเปลี่ยนความสัมพันธ์ทางอำนาจในสังคม ระบบคุณค่า ความเชื่อ หรือมุ่งเปลี่ยนในเชิงโครงสร้าง ในขณะที่การเมืองแบบกลุ่มผลักดันมีจุดหมายอยู่ที่การต่อรองเรียกร้องเพื่อให้ได้มาซึ่งผลประโยชน์เฉพาะของกลุ่มหรือการผลักดันในระดับนโยบายสาธารณะ ซึ่งมีลักษณะเฉพาะและแคบระดับกลุ่ม แต่ขบวนการทางสังคมมีระดับการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างหรือวงขอบระดับสังคมส่วนในด้านยุทธวิธีการเคลื่อนไหวผลักดันเพื่อการเปลี่ยนแปลงนั้น ขบวนการทางสังคมเป็นการสร้างพลังโดยไม่ผ่านระบบการเมืองปกติ หรือไม่ได้อาศัยช่องทางการลอบบี้ มีพื้นที่อยู่ “ภายนอก” ระบบการเมืองปกติ และลักษณะด้านองค์กรขบวนการทางสังคมมักมีโครงสร้างแบบเครือข่ายหลวมๆ มากกว่าเป็นองค์กรแบบทางการที่มีลำดับชั้น

อย่างไรก็ดี การเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างลักษณะของกลุ่มแบบกลุ่มผลประโยชน์กับ (กลุ่มที่เรียกว่า) ขบวนการทางสังคม ดังที่พิจารณามานี้ อาจจะทำให้เราเข้าใจมากยิ่งขึ้นหากเราพิจารณาในมิติของการบิในการวิเคราะห์การเมืองแบบกลุ่ม การมองความแตกต่างในฐานะกรอบการวิเคราะห์จะช่วยให้เกิดการตั้งคำถามว่า กรอบการวิเคราะห์กลุ่มผลประโยชน์และกลุ่มผลักดันมีปัญหาอย่างไร มีความไม่เพียงพออย่างไร เหตุใดจึงเกิดกรอบการวิเคราะห์แบบขบวนการทางสังคมขึ้นมา ซึ่งผู้เขียนเห็นว่าการศึกษาที่ผ่านมา เรามักให้ความสนใจที่มุ่งไปยังการพิจารณาความแตกต่างในมิติของลักษณะกลุ่ม เช่นการตั้งคำถามว่า ขบวนการทางสังคมเก่าแตกต่างไปจากขบวนการทางสังคมใหม่อย่างไร อะไรใหม่ในขบวนการทางสังคมใหม่ ซึ่งทำให้การศึกษาวัยก็มุ่งไปในทิศทางเช่นนี้ กล่าวคือ ทำให้การศึกษาเป็นเพียงการพรรณนาหรือบรรยายลักษณะของการรวมกลุ่มก้อนเท่านั้น หรืออย่างมากที่สุดก็เปรียบเทียบให้เห็นหน้าตาที่แตกต่างกันไป

หากเรามองในฐานะกรอบการวิเคราะห์จะนำมาสู่การสร้างองค์ความรู้อีกแบบหนึ่งซึ่งผู้เขียนเห็นว่าน่าจะนำไปสู่ประเด็นการวิจัยใหม่ๆ และหาคำตอบในลักษณะของการสร้างทฤษฎีได้มากยิ่งขึ้น เช่นการตั้งคำถามว่า เหตุใดจึงเกิดกลุ่มทางสังคมการเมือง มีเงื่อนไขปัจจัยอย่างไร ฯลฯ การตอบคำถามดังกล่าวนี้กรอบการวิเคราะห์การเมืองแบบกลุ่มผลประโยชน์ให้คำตอบที่จำกัดมาก เพราะอธิบายการเกิดกลุ่มแบบอัตโนวัติ กล่าวคือ มองว่าหากผู้คนมีผลประโยชน์ มีความต้องการเดียวกันก็จะมารวมตัวกันเองเพื่อสร้างอิทธิพลต่อรองให้ได้มาซึ่งผลประโยชน์ มองในแง่นี้กรอบการวิเคราะห์ขบวนการทางสังคมพยายามตั้งคำถามเกี่ยวกับประเด็น “ผู้รับประโยชน์โดยไม่ลงแรง” (free rider) ทฤษฎีการระดมทรัพยากรจึงเป็นการอุดช่องโหว่ในการอธิบายดังกล่าวนี้ งานของ Mc Carthy & Zald (1977) เรื่อง “Resource Mobilization and Social Movements: A Partial Theory” ได้สะท้อนให้เห็นชัดว่าทฤษฎีดังกล่าวนี้เป็นทฤษฎีบางส่วน (ของทั้งหมด) ทฤษฎีขบวนการทางสังคมจึงพยายามที่จะอุดช่องการอธิบายในลักษณะของการสร้างทฤษฎี (ไม่ใช่มุ่งแค่อธิบายลักษณะความแตกต่างของการรวมกลุ่มประเภทต่างๆ) จากประสบการณ์ของผู้เขียนจึงอยากตั้งข้อสังเกตว่า เราละเลยที่จะมองมิติของทฤษฎีในแง่ที่เป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์เพื่อช่วยกันตอบคำถามเกี่ยวกับปรากฏการณ์ทางสังคมการเมืองผ่านการเมืองเรื่องกลุ่ม

งานศึกษาที่ใช้ทฤษฎีหรือกรอบการวิเคราะห์แบบกลุ่มผลประโยชน์ยังตั้งคำถามแบบเดิมๆ เช่น คำถามเรื่องเหตุใดจึงเกิดกลุ่ม ซึ่งทฤษฎีการระดมทรัพยากรได้พัฒนาการอธิบายเงื่อนไข ปัจจัยที่มีผลต่อการก่อเกิดและการดำรงอยู่ของกลุ่มขึ้นมาอย่างซับซ้อน ทฤษฎีการระดมทรัพยากรพัฒนาการอธิบายมาสู่มิติด้านทรัพยากรขององค์กร บทบาทของผู้ประกอบการทางการเมือง (political entrepreneur) และบทบาทขององค์กร รวมทั้งเงื่อนไขบริบททางสังคมการเมืองและฝ่ายต่อต้านหรือสนับสนุนที่อาจจะเอื้อหรือขัดขวางการเกิด พัฒนาการและการดำรงอยู่ของกลุ่มด้วย (ดู ประภาส ปิ่นตบแต่ง, 2552) แต่งานศึกษาที่ปรากฏในสังคมมักไม่ได้หยิบมาใช้ประโยชน์ ซึ่งอาจจะเป็นดังที่ผู้เขียนตั้งข้อสังเกตคือ เราคิดว่าทฤษฎีขบวนการทางสังคมเป็นเพียงการจำแนกลักษณะหน้าตาของกลุ่มว่าแตกต่างกันอย่างไรเท่านั้น

3.ประเด็นปัญหาการศึกษาวิจัยและข้อเสนอบางประการ

ในส่วนสุดท้ายผู้เขียนต้องการตั้งข้อสังเกตบางประการต่อการศึกษาศาการเมืองแบบกลุ่มโดยอาศัยทฤษฎีกลุ่มผลประโยชน์เพิ่มเติมจากที่ได้พิจารณาข้างแล้ว โดยภาพรวมเห็นว่าเราควรขยายกรอบการวิเคราะห์โดยนำทฤษฎีขบวนการทางสังคมมาพิจารณาเพิ่มแง่มุม ตัวแปรในการวิเคราะห์เพื่อหาคำตอบให้ละเอียด ลึกซึ้งมากยิ่งขึ้น เราควรมองกรอบการวิเคราะห์แบบกลุ่มผลประโยชน์ในฐานะตัวแบบและเป็นตัวแบบที่มีปัญหา ไม่พอเพียงที่จะอธิบายเพื่อตอบคำถามในการศึกษาศาการเมืองของกลุ่ม และมองทฤษฎีขบวนการทางสังคมที่พยายามพัฒนาการอธิบายเพื่ออุดช่องโหว่ให้สามารถอธิบายได้ดีขึ้น การเข้าใจว่าทฤษฎีขบวนการทางสังคมเกิดขึ้นมาทดแทนกรอบการวิเคราะห์แบบกลุ่มผลประโยชน์ กล่าวคือ มองว่าทฤษฎีขบวนการทางสังคมโยนกรอบแบบกลุ่มผลประโยชน์ทิ้ง จึงไม่สู้จะได้ประโยชน์มากนัก และเราก็ไม่ควรมองทฤษฎีขบวนการทางสังคมในฐานะที่เป็นทฤษฎีระดับมหภาค แต่ควรเข้าใจในฐานะเป็น “ทฤษฎีบางส่วน” (a partial theory) ที่พยายามช่วยตอบคำถามในแง่ของการศึกษาวิจัยการเมืองเรื่องกลุ่ม ผู้เขียนมีข้อสังเกตดังนี้

ประการแรก เรายังศึกษาโดยหยิบกลุ่มผลประโยชน์กรณีหนึ่งๆ มาศึกษาเพื่อทำความเข้าใจในลักษณะของการบรรยาย หรือพรรณนา เสียเป็นส่วนใหญ่ และแม้จะมีการตั้งคำถามเฉพาะลงไป เช่น พัฒนาการและการก่อเกิดขึ้นของกลุ่ม แต่การตอบคำถามยังอาศัยตัวแปรหรือเงื่อนไขปัจจัยบางแง่มุม โดยเฉพาะให้เห็นถึงว่า อะไรคือปัญหา ความเดือดร้อน หรือความต้องการของกลุ่ม (เช่น งานของ สุนทร ลิขิตวน, 2528 ฯลฯ) ข้อเสนอคือ ควรมีการศึกษาเชิงปริมาณและการขยายเงื่อนไขปัจจัยให้ครอบคลุมรอบด้าน ทั้งปัจจัยด้านภายในกลุ่มและปัจจัยด้านบริบทแวดล้อมดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น

ประการที่สอง การศึกษาผลที่มีต่อการเปลี่ยนแปลง โดยเฉพาะในมิตินโยบายสาธารณะและศึกษาจากแง่มุมของกลุ่มผลประโยชน์หรือกลุ่มผลักดัน โดยหยิบกลุ่ม องค์กร และขบวนการมาศึกษาในลักษณะกรณีศึกษาซึ่งมีจำนวนมากมีข้อสังเกตว่า เรามักให้ความสนใจมิติด้านการเปลี่ยนแปลงเชิงนโยบายสาธารณะ ซึ่งแม้แต่ในเชิงนโยบายสาธารณะงานที่ผ่านมาๆ ก็มักจะไม่มองกระบวนการเปลี่ยนแปลงหรือผลของการสร้างอิทธิพลที่เกิดขึ้นในเชิงกระบวนการ (process) แต่มักจะสนใจผลลัพธ์ (output) ว่า รัฐบาลตัดสินใจอย่างไร การศึกษาในแง่นี้ควรมองการเปลี่ยนแปลงในเชิงกระบวนการนโยบายสาธารณะด้วย เช่น การผลักดันนโยบายอาจจะประเด็นสาธารณะขยายไปสู่การรับรู้ของผู้คน

ในสังคม ผู้มีอำนาจตัดสินใจทางการเมือง ฯลฯ อย่างกว้างขวาง

นอกจากนี้ควรขยายแง่มุมการพิจารณาเรื่องผลการเปลี่ยนแปลงและดูขบวนการทางสังคมใหม่ เช่น ขบวนการเคลื่อนไหวด้านอัตลักษณ์ต่างๆ ที่อาจจะไม่ได้ผลักดันไปสู่การเปลี่ยนแปลงเชิงนโยบาย แต่มีพื้นที่อยู่ในสังคม มุ่งเปลี่ยนความเชื่อและค่านิยมของผู้คนในสังคม ในมิตินี้การศึกษาที่ปรากฏอยู่ อาจจะยังมีน้อยมาก เราควรพัฒนาการศึกษาและการสร้างตัวแปรตัวชี้วัดเพื่อขยายองค์ความรู้ให้กว้างออกไปมากยิ่งขึ้น

ประการที่สาม ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบเพื่อหาบทเรียนบางประการ เช่น เปรียบเทียบหาปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จ (หรือล้มเหลว) เพื่อตอบคำถามว่า ทำไมบางกลุ่มองค์กรเติบโตและมีพัฒนาการที่ดี สามารถสร้างผลต่อการเปลี่ยนแปลงได้มาก แต่บางขบวนการกลับตกต่ำ ถดถอย หรือล้มหายตายจากไปข้อสังเกตคือ มี่งานศึกษาไม่มากนัก เพราะเรามักสนใจเฉพาะขบวนการเคลื่อนไหวที่ใหญ่ มีพลังการสร้างอิทธิพล

ประการที่สี่ ในมิติการสร้างอิทธิพลหรือยุทธวิธีการเคลื่อนไหวผลักดัน การศึกษาโดยอาศัยกรอบกลุ่มผลประโยชน์ที่ผ่านมามักจะกล่าวเพียงให้เห็นแต่ภาพด้านกว้างของกลุ่มผลประโยชน์ที่ศึกษา หรือว่าผู้นำของกลุ่มมีความสัมพันธ์กับผู้มีอำนาจตัดสินใจทางการเมืองหรือรัฐบาลอย่างไร แต่ไม่มีงานที่ให้ภาพในเชิงลึกว่า มีการใช้วิธีการอย่างไรในการลوبي (ซึ่งก็เข้าใจได้ว่าเป็นเรื่องยากที่จะเข้าถึงข้อมูล)

หากเทียบเคียงกับงานของนักวิชาการต่างประเทศ (เช่น Nownes, 2013) ได้ศึกษาให้เห็นการลوبيในช่องทางต่างๆ ทั้งรัฐบาล รัฐสภา และศาล แต่งานในสังคมไทยยังสนใจแต่เฉพาะฝ่ายบริหารเท่านั้น ซึ่งควรขยายพื้นที่การศึกษาออกไป ในช่วงหลังการปฏิรูปการเมืองนับแต่รัฐธรรมนูญ 2540 เป็นต้นมา ในสังคมการเมืองไทยเกิดสถาบันและองค์กรทางการเมืองต่างๆ โดยเฉพาะองค์กรอิสระต่างๆ ที่เข้ามามีบทบาทอย่างมากแต่ไม่มีงานศึกษาที่ดูปฏิสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มพลังทางสังคมการเมืองกับองค์กรเหล่านี้เลย

นอกจากนี้ ในบริบทซึ่งมีการเติบโตขึ้นของพื้นที่สื่อหรือพื้นที่ทางสังคมต่างๆ อย่างกว้างขวาง การศึกษาการสร้างอิทธิพล ยุทธวิธีการเคลื่อนไหวกลับไม่ค่อยให้ความสนใจในพื้นที่เหล่านี้ การศึกษาขบวนการเคลื่อนไหวของประชาชนและขบวนการคนจน ยังให้ความสนใจแต่การเดินขบวนและชุมนุมประท้วงเป็นมิติหลัก ซึ่งควรจะมีการศึกษาเพื่อให้เห็นพลวัตของการสร้างพลังที่สัมพันธ์กับบริบททางเศรษฐกิจ-การเมืองและสังคมที่เปลี่ยนไปอย่างมาก

ประการที่ห้า ควรศึกษาฝ่ายต่อต้านขบวนการ ฝ่ายปราชัย หรือกลุ่มซึ่งอยู่ฝ่ายตรงข้าม รวมทั้งการศึกษาด้านรัฐ ท้าที่รัฐและการปราบปรามของฝ่ายรัฐต่างๆ ที่การทำความเข้าใจในมิติดังกล่าวนี้นี้มีความสำคัญต่อการเป็นบทเรียนสำหรับขบวนการเคลื่อนไหวเป็นอย่างมาก

ประการที่หก ควรมีการศึกษาเชิงปริมาณในแง่มุมของการทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร มีการศึกษาโดยอาศัยการวิเคราะห์เชิงปริมาณเพื่อให้ได้คำตอบในภาพรวม/ภาพด้านกว้างหรือการอธิบายระดับประชากรแทนที่จะศึกษาในลักษณะแค่กรณีศึกษาดังที่นิยมกัน

บรรณานุกรม

- จุมพล หนิมพานิช. (2545). **กลุ่มผลประโยชน์กับการเมืองไทย**. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ประภาส ปิ่นตบแต่ง. (2540). **การเมืองของขบวนการชาวบ้านด้านสิ่งแวดล้อมในสังคมไทย**. กรุงเทพฯ :
 ปรินซ์ปริ้นท์การศึกษาศาสตร์ดุสิตบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ประภาส ปิ่นตบแต่ง. (2541). **การเมืองบนท้องถนน : 99 วันสมัชชาคนจน และประวัติศาสตร์การ
 เดินขบวน ชุมชนประท้วงในสังคมไทย**. กรุงเทพฯ : ศูนย์วิจัยและผลิตตำรามหาวิทยาลัยเกริก.
- ประภาส ปิ่นตบแต่ง. (2550). **ขบวนการประชาชนในชนบทช่วงทศวรรษตั้งแต่ 2530 : ผลสำเร็จ/
 ล้มเหลวและผลกระทบ เอกสารประกอบการสอน วิชาขบวนการทางการเมืองและสังคม**.
 กรุงเทพฯ : ภาควิชาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ประภาส ปิ่นตบแต่ง. (2552). **กรอบการวิเคราะห์การเมืองแบบทฤษฎีขบวนการทางสังคม**. กรุงเทพฯ :
 มูลนิธิไฮริชเบิร์น.
- พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว,บก. (2526). รัฐศาสตร์ : ขอบข่าย สถานภาพ และการศึกษาวิจัย. กรุงเทพฯ :
 เจ้าพระยาการพิมพ์.
- พฤติสาณ ชุมพล, ม.ร.ว. (2550). **กลุ่มผลประโยชน์และการแจกแจงผลประโยชน์**. เอกสารประกอบ
 การสอนวิชาขบวนการทางการเมืองและสังคม. กรุงเทพฯ : ภาควิชาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- มนตรี เจนวิทย์การ. (2517). “กลุ่มผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจในประเทศไทย : ข้อคิดบางประการในแง่
 กฎหมาย นโยบายสาธารณะ และกระบวนการทางการเมือง” **วารสารธรรมศาสตร์**. 3, 2
 (กุมภาพันธ์ 2517) : 41-77.
- มนตรี เจนวิทย์การ. (2525). **บทบาทของธุรกิจเอกชนกับการเมือง**. [ม.ป.ท. : ม.ป.พ.],
- มนตรี เจนวิทย์การ. (2526). **สังคมวิทยา : การศึกษารัฐศาสตร์แนวกลุ่ม หลักการและวิธีการศึกษา
 รัฐศาสตร์**. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- มนตรี เจนวิทย์การ. (2528). **บทบาทของกลุ่มผลประโยชน์ที่มีต่อรัฐบาล ระบบราชการ ประชาชนและ
 การพัฒนาประเทศ**. เอกสารทางวิชาการหมายเลข 23 เอกสาร คณะรัฐศาสตร์. กรุงเทพฯ :
 มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ไมตรี อินทสุต. (2523) . “กลุ่มผลประโยชน์ทางการเมือง:ความหมายและแนวทางการศึกษา.” **รัฐศาสตร์
 นิเทศ**. 13, 3 (กรกฎาคม- กันยายน).
- รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์. (2546). **กระบวนการกำหนดนโยบายเศรษฐกิจในประเทศไทย:บทวิเคราะห์เชิง
 ประวัติศาสตร์การเมือง พ.ศ. ๒๔๗๕-๒๕๓๐**. กรุงเทพฯ : คบไฟ.
- วงกต จันทพานิช. (2534). **บทบาทและอิทธิพลของกลุ่มผลประโยชน์ต่อการกำหนดนโยบาย : ศึกษา
 เฉพาะกรณีกลุ่มผลประโยชน์ด้านธุรกิจการท่องเที่ยว**.วิทยานิพนธ์ (การปกครอง). จุฬาลงกรณ์
 มหาวิทยาลัย.
- สาขารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. (2547). **การเมืองการปกครองไทย**. นนทบุรี :

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.

สุนทร ลิขิตวณ. (ม.ป.ป.) **กระบวนการก่อเกิดกลุ่มผลประโยชน์ในประเทศไทย : ศึกษากรณีสหพันธ์ชาวน้ำอ้อยแห่งประเทศไทย**. วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต (การปกครอง) คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

แสวง รัตนมงคลมาศ. (2527). **กลุ่มผลประโยชน์และกลุ่มกดดัน**. เอกสารการสอนชุดวิชาสถาบันและกระบวนการทางการเมืองของไทย สาขาวิชารัฐศาสตร์. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.

อเนก เหล่าธรรมทัศน์. (2538). **มองเศรษฐกิจการเมืองไทยผ่านการเคลื่อนไหวของสมาคมธุรกิจ**. กรุงเทพฯ : คปไฟ.

Almond, Gabriel A. and Powell, G.Bingham Jr. (1974). **Comparative Politic Today : A Development Approach**. Boston : Little & Brown.

Ball, Alan R. (1986). **Pressure politics in industrial societies : a comparative**. Hampshire : Macmillan.

Bentley, Arthur. (1908). **The process of government; a study of social pressures**. Chicago : The University of Chicago press.

Berry, Jeffrey M. (1977). **Lobbying for the People : The Political Behavior of Public Interest Group**. New Jersey : Princeton Press.

Doner, Richard F. (2009). **The Politics of Uneven Development**. New York : Cambridge University.

Dry, Thomas R. (1987). **Understanding Public Policy Englewood Oliffs**. NJ : Pretice Hall.

Easton , David. (1953). **The Political System**. New York : Altred A. Knorf.

Eckstein, Hary. (1963). **Determinates of Pressure Group Politics**. Comparative Politics : A Reader.

Lasswell, Harold D. and Kaplan, Abraham, (1961). **Power and Society : A Framework for Political Inquiry**. New Heaven : Yale University.

Godwin, Kenneth., Ainsworth, Scott H. and Godwin, Erik. (2013). **Lobbying and policymaking : the public pursuit of private interest**. Carlifornia : Sage.

Graham wootton (n.d). **Interest Group Policy and Politics in America**. New Jersey : pretice – Hall, Inc.

Grant, Wyn. (1989). **Pressure Groups, Politics and Democracy in Britain**. Britain : Philip Allen.

McAdam, Doug. 1982. **Political process and the development of black insurgence 1930-1970**. Chicago : The University of Chicago Press.

-----, 1983. "Tactical Innovation and the Pace of Insurgency." **American Sociological Review** 48: 735-754.

- Morell, David and Chai-anan Samudavanija. (1981). **Political conflict in Thailand : reform, reaction, revolution**. Cambridge, Mass : Oelgeschlager Gunn & Hain.
- Nownes, Anthony J. (2013). **Interest groups in American politics : Pressure and power**. London : Routledge.
- Olson, Mancur. (1965). **The logic of collective action; public goods and the theory of groups**. Massachusetts : Harvard University.
- Ranney, Joseph Austin, ed. (1962) **Essays on the behavioral study of politics**. Urbana : University of Illinois.
- Snow, David and Benford, Robert D.. Framing Processes and Social Movements: An Overview and Assessment. **Annual Review of Sociology** Vol. 26: 611-639 (Volume publication date August 2000)
- Somboon Siriprachai, (2012). **Industrialization with a weak state Thailand's Development in Historical Perspective**. Japan : Kyoto University.
- Truman, David B. (1951). **Governmental Process of Government**. New York : Alfred A. Knopf.

Translated Thai References

- Chenvidyarkarn, M. (1974). "Economic Interest Group in Thailand : Some Vision in Legal view Public Policies and political process" **Thammasat Journal** 3,2 (February 1974) : 41-77. [in Thai]
- _____. (1983). **Faculty of Sociology: Collective Study of Political Sciences principles and means of Political Sciences study**. Bangkok : SukhothaiThammathirat Open University. [in Thai]
- _____. (1983). **Role of Private Business and Politic**. (n.p. : n.d.). [in Thai]
- _____. (1985). **Role of Interest Group in Government, Public Administration, People and Country Development**. Academic Document number 23 of Faculty of Political Sciences Thammasat University. [in Thai]
- Chumpol, P. (2007). **Interest Group and Distribution of Benefit. Work Sheet in Political and Social Movements Subject**. Bangkok : Department of government Faculty of Political Sciences Chulalongkorn University. [in Thai]
- Janthaphanich, W. (1991). **Role and Influence of Business Interest Group in Policy-Making : a Study of The Tourist Industry Interest Groups**. Thesis in Master of Arts Program in Government Faculty of Political Sciences

- Chulalongkorn University. [in Thai]
- Laothammathat, A. (1995). **Business Associations and The New Political Economy of Thailand**. Bangkok : Kobfai. [in Thai]
- Leesheetuan, S. (n.d). **The origin and process of an interest group formation in Thailand : a case study of Thailand Sugarcane Planters Federation**. Thesis in Master of Arts Program in Government Faculty of Political Sciences Chulalongkorn University. [in Thai]
- MaitriInthusut . (1980) . **Political Interest Group: Definition and Means of Study**. RatthasartNithet. Year 13 Issue 3 (July-September). [in Thai]
- Nimpanich, J. (2002). **Interest Groups and Thai Politics**. Nonthaburi : Sukhothai Thammathirat Open University. [in Thai]
- Pintobtang, P. (1997). **Politics of Grassroots Environmental Movements in Thai Society**. Doctor of Philosophy in Political Science Faculty of Political Sciences Chulalongkorn University. [in Thai]
- _____. (1998). **Street Politics : 99 Days of the Assembly of the Poor and History of protest demonstration in Thai Society**. Bangkok : Research and Textbook Production Center of Krirk University. [in Thai]
- _____. (2007). **People Movement in Rural since 2530 : Achievement Failure and Effect Work Sheet in Political and Social Movements Subject**. Bangkok : Department of government Faculty of Political Sciences Chulalongkorn University. [in Thai]
- _____. (2009). **Political Analyse Frame in Social Movement Theory**. Bangkok : Heinrich Boll Foundation. [in Thai]
- Phongphaew, P. Ed. (1983). **Political Sciences: Frame Work Status and Research**. Bangkok : Chaopraya Publishing. [in Thai]
- Political Science Department, SukhothaiThammathirat Open University. (2004). **Politics and Governments**. Bangkok : SukhothaiThammathirat Open University. [in Thai]
- Rattanamongkolmas, S. (1984). **Interest Groups and Pressure Groups. Work Sheet in Institution and Political Movement in Thailand Subject**. Nonthaburi : Political Sciences Department. SukhothaiThammathirat Open University. [in Thai]
- Thanaphonphan, R. (2003). **Economic Indication Process in Thailand : Analysis in Politics Historical Review between 1932- 1987**. Bangkok : Kobfai. [in Thai]